

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Чернігівська політехніка»
Навчально-науковий інститут права і соціальних
технологій
Кафедра кримінального права та правосуддя

РОБОЧА ПРОГРАМА
Практика Європейського суду з прав
людини у кримінальному провадженні

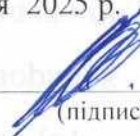
ЗАТВЕРДЖУЮ

заст. завідувача кафедри

 Сенченко Н.М.
(підпис) (прізвище та ініціали)

«01» вересня 2025 р.

Розробник: Коломієць Н.В., завідувач кафедри, д.ю.н, професор
(прізвище та ініціали, посада, науковий ступінь і вчене звання)

(підпис)

Робочу програму навчальної дисципліни обговорено на засіданні кафедри кримінального права та правосуддя

Протокол від «01» вересня 2025 р. №10

Узгоджено з гарантом освітньої програми:

(підпис)

Коломієць Н.В.
(прізвище та ініціали)

Тип дисципліни	Обов'язкова.
Мова викладання	Українська.
Рік навчання та семестр	IV рік/VIII семестр. ОП «Кримінальна юстиція (Суд. Прокуратура. Адвокатура.)»
Викладач (-і)	Коломієць Н.В., д.ю.н, професор.
Профайл викладача (-ів)	https://kriminal.stu.cn.ua/%d0%bf%d1%80%d0%be-%d0%bd%d0%b0%d1%81/%d0%b2%d0%b8%d0%ba%d0%bb%d0%b0%d0%b4%d0%b0%d1%87%d1%96/
Контакти викладача	n.kolomiyetsn@stu.cn.ua

1. Анотація курсу. Вивчення практики захисту прав людини в Європейському суді з прав людини зумовлена вступом України до Ради Європи та започаткуванням в національній правовій системі нових правозахисних механізмів. У рамках цієї навчальної дисципліни передбачається вивчення основних елементів європейської системи захисту прав людини, нормативної бази щодо регулювання порядку звернення та розгляду справ в Європейському суді з прав людини, змісту рішень Європейського суду з прав людини, зокрема, щодо захисту особистих, політичних, соціально-економічних прав людини, особливостей імплементації рішень Європейського суду в національне законодавство та виконання їх органами державної влади в Україні. Крім того, у майбутніх юристів формуються навички щодо використання європейських правозахисних механізмів у своїй практичній діяльності, вміння фахово аналізувати рішення Європейського суду з прав людини та визначати рівень ефективності звернення до Європейського суду у конкретних практичних ситуаціях.

Навчальна дисципліна викладається один семестр. Вивчення курсу закінчується складанням підсумкового контролю-екзамену.

2. Мета та цілі курсу. Мета навчальної дисципліни – формування у здобувачів обґрунтованих уявлень про положення Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (ЄКПЛ), практики ЄСПЛ у кримінальному провадженні, засвоєння певної невідповідності національного законодавства та правозастосовної практики європейським стандартам, що вже знайшло своє відображення в низці рішень ЄСПЛ проти України.

Даний освітній компонент забезпечує формування наступних компетентностей:

ЗК 2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

СК 4. Здатність застосовувати Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод, а також прецедентну практику Європейського суду з прав людини.

СК 6. Здатність здійснювати порівняльний аналіз окремих правових інститутів права Європейського Союзу та Ради Європи і правової системи України.

СК 7. Здатність застосовувати знання завдань, принципів і доктрин національного права, а також змісту правових інститутів, щонайменше з таких галузей права, як: конституційне право, адміністративне право і адміністративне процесуальне право, цивільне і цивільне процесуальне право, кримінальне і кримінальне процесуальне право.

СК 8. Здатність застосовувати правові принципи та доктрини.

СК 13. Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ.

СК 16. Здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів, розуміння їх правового характеру і значення.

СК 17. Здатність приймати організаційні рішення в сфері кримінальної юстиції.

3. Результати навчання. Під час вивчення дисципліни здобувач вищої освіти має досягти наступних результатів навчання (РН), передбачених освітньою програмою:

РН 2. Знати та розуміти міжнародні стандарти прав людини, положення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практику Європейського суду з прав людини.

РН 5. Давати короткий правовий висновок щодо окремих фактичних обставин з достатньою обґрунтованістю.

РН 19. Пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів.

РН 20. Виокремлювати і аналізувати юридично значущі факти і робити обґрунтовані правові висновки.

РН 26. Демонструвати знання європейських стандартів у галузі кримінальної юстиції.

4. Пререквізити. Передумови для вивчення дисципліни є вивчення наступних навчальних дисциплін: Теорія держави і права, Конституційне право України, Судові та правоохоронні органи, Кримінальне право, Міжнародне публічне право та право ЄС, Кримінальне процесуальне право.

5.Обсяг курсу. Зазначте загальну кількість кредитів, кількість занять та годин самостійної роботи.

Вид заняття	Загальна кількість годин
Лекції	20 годин
Семінарські заняття	20 годин
Самостійна робота	80 годин
Індивідуальне завдання	Контрольна робота
Всього кредитів	4

Форма проведення занять – лекційні, семінарські заняття, самостійна робота з використанням системи дистанційного навчання Moodle, літератури інтернет-ресурсів.

6. Тематика курсу.

Тематика лекційних занять
Тема 1. Розвиток європейського механізму захисту прав людини Історія Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Нормативно-правові підстави застосування Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини в Україні. Тема 2. Структура та зміст Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод Юридична сила положень Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини. Протоколи до Конвенції. Принципи тлумачення Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: принцип врегулювання цілей Конвенції як міжнародного договору; принцип реальності та ефективності прав; принцип динамічного та гнучкого підходу; відсутність територіальних обмежень; принцип пропорційності; автономність тлумачення. Тема 3. Право на життя (стаття 2 Конвенції) Сфера застосування статті 2 Конвенції. Усі випадки насильницької смерті чи зникнення особи. Планування та проведення операцій із застосуванням сили. Виключно необхідне застосування сили. Застосування зброї та спецзасобів. Смерть під час військової служби. Надзвичайні ситуації, бойові дії, військові навчання. Загроза для життя у разі вислання (депортації, екстрадиції). Компенсація у зв'язку зі смертю (зникненням). Тема 4-5. Основні концепції статті 3 Конвенції. Сфера застосування ст. 3 ЄКПЛ. Мінімальний рівень жорстокості. Практичне значення класифікації: катування, нелюдське поводження, таке, що принижує гідність поводження. Надмірне використання сили. Погані умови утримання. Тягар доведення та стандарти переконання. Негативні та позитивні обов'язки держави. Момент виникнення обов'язку розслідування, небезпідставна заява. Риси ефективного розслідування: незалежність, об'єктивність, ретельність, вчасність. Дотримання вимог ст. 3 ЄСПЛ в умовах воєнного стану. Право на захист від катувань, нелюдського та такого, що принижує гідність, поводження або покарання (справи Афанасьєв проти України, Невмержицький проти України, Селмуні проти Франції, Курт проти Туреччини). Обов'язок ефективного розслідування. Тема 6. Гарантії статті 5 Конвенції щодо права на свободу та особисту недоторканість Право на свободу в рішеннях ЄСПЛ; поняття позбавлення волі та правомірні випадки позбавлення волі (справа Кавка проти Польщі, Бойченко проти Молдови). Застосування ст. 5 ЄКПЛ щодо законного ув'язнення особи. Правомірні обмеження права особи на свободу. Тяжкість обвинувачення (справа Долгова проти Росії). Межі повноважень судді під час розгляду питання про тримання під вартою. Розумна підозра (справа Луканов проти Болгарії, Стіл та інші проти Велокої Британії, Фокс Кембел та Харді проти Великої Британії). Визначення ризиків, що можуть обґрунтувати тримання під вартою (справа Іліков проти Болгарії). Обставини за та проти тримання під вартою (справа Бекієв проти Молдови, Немеїстер проти Австрії). Тема 7. Основні концепції, що визначають зміст, спрямованість та можливість

застосування статті 6 Конвенції

Право на справедливий суд: загальні положення (ст. 6 Євр. конвенції). Право на незалежний та неупереджений суд (справа Шмалько проти України, Совтрансавто проти України). Право на доступ до органів правосуддя (справа Ейрі проти Ірландії). Питання «розумного строку» розгляду справ у суді в рішеннях Європейського суду з прав людини (справи Нуутінен проти Фінляндії, Кеніг проти Німеччини). Принцип публічності та обґрунтованості судових рішень (справа Претто проти Італії).

Ознаки справедливого судового розгляду. Зміст кримінального обвинувачення в сенсі ст. 6 ЄКПЛ (справа Джусілла проти Фінляндії, Гурепка проти України). Застосованість ст. 6 ЄКПЛ до різних етапів кримінального провадження. Доктрина «четвертої» інстанції та вимога обґрунтованості судових рішень. Право на доступ до суду (справа Бакан проти Туреччини, Лупас та інші проти Румунії). Рівність сторін (справа Стіл та Моріс проти Великої Британії). Незалежний та безсторонній суд (справа Белуха проти України). Публічний розгляд справи

Тема 8. Головні елементи справедливого судового розгляду та презумпція невинуватості.

Гарантії справедливого суду. Рівність сторін. «Суд незалежний та безсторонній». «Суд створений на підставі закону». Публічний розгляд справи. Право на розумний строк судового розгляду. Презумпція невинуватості (стаття 6 §2 Конвенції). Пантелеєнко проти України.

Тема 9. Гарантії обвинуваченого у кримінальному провадженні.

Право обвинуваченого бути проінформованим про характер і причину обвинувачення проти нього (стаття 6 § 3(a)). Право мати достатньо часу і можливостей для підготовки свого захисту (стаття 6 § 3(b)). Право захищати себе особисто та користуватися допомогою захисника (стаття 6 § 3(c)). Право допитувати свідків та вимагати їхнього допиту (стаття 6 § 3(d)). Право на безоплатну допомогу перекладача (стаття 6 § 3(e)).

Тема 10. Процедура виконання рішень ЄСПЛ.

Особливості процедури виконання рішень в кримінальних справах. Справедлива сатисфакція. Обов'язкова сила судових рішень та їх виконання. Індивідуальні заходи щодо держав Сторін Конвенції. Загальні заходи. Виконання рішень. Особливості виконання рішень ЄСПЛ в Україні.

Тематика семінарських занять

1. Розвиток європейського механізму захисту прав людини
2. Структура та зміст Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод
3. Організаційна структура Європейського суду з прав людини
4. Тлумачення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод
5. Сфера застосування статті 2 Конвенції
6. Основні доктринальні положення статті 3 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод
7. Концепція захисту права на свободу під час кримінального провадження у Конвенції про захист прав людини та основоположних
8. Право на справедливий суд (ст. 6 онвенції)
9. Процедура виконання рішень ЄСПЛ.

Тематика самостійної роботи

Теми для самостійного вивчення окреслені в методичних вказівках, зокрема:
Розвиток європейського механізму захисту прав людини. Структура та зміст Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Організаційна структура Європейського суду з прав людини. Правові підстави застосування Конвенції та рішень ЄСПЛ при здійсненні правосуддя. Застосування практики ЄСПЛ при тлумаченні загальних принципів кримінального провадження. Тлумачення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Сфера застосування статті 2 Конвенції. Основні концепції статті 3 Конвенції. Практика застосування у кримінальному провадженні положень ст.3 ЄСПЛ «Заборона катувань». Національні механізми захисту порушених прав як передумова звернення до Європейського суду з прав людини. Процедура виконання рішень ЄСПЛ в кримінальних справах

7. Система оцінювання та вимоги

Загальна система оцінювання курсу	Оцінювання знань студентів здійснюється відповідно до «Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти Національного університету "Чернігівська політехніка"». З дисципліни здобувач може набрати до 60% підсумкової оцінки за виконання всіх видів робіт, що виконуються протягом семестру і до 40% підсумкової оцінки – на екзамені. Поточний контроль проводиться шляхом спілкування із студентами під час лекцій та опитувань студентів на семінарських заняттях. Бали, які набрані здобувачем за результатами активності на семінарах та за контрольну роботу, складають оцінку поточного контролю. Під час вивчення дисципліни здобувач вищої освіти має досягти відповідні результати навчання (РН), що передбачені освітньою програмою. Кожен результат навчання оцінюється окремо: - знати та розуміти міжнародні стандарти прав людини, положення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практику Європейського суду з прав людини (РН2) – оцінюється шляхом фронтального та індивідуального опитування під час семінарських занять; виконання тестів, контрольної роботи; - давати короткий правовий висновок щодо окремих фактичних обставин з достатньою обґрунтованістю (РН 5) - оцінюється шляхом фронтального та індивідуального опитування під час семінарських занять; - пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів (РН19) - оцінюється шляхом фронтального та індивідуального опитування під час семінарських занять; - виокремлювати і аналізувати юридично значущі факти і робити обґрунтовані правові висновки (РН 20) - оцінюється шляхом фронтального та індивідуального опитування під час семінарських занять, контрольна робота; - демонструвати знання європейських стандартів у галузі кримінальної юстиції (РН 26) - оцінюється шляхом фронтального та індивідуального опитування під час семінарських занять; виконання тестів, контрольної роботи. Оцінка за результатами вивчення дисципліни формується шляхом додавання підсумкових результатів поточного контролю до екзаменаційної оцінки. Оцінювання успішності здобувача вищої освіти під час семестрового контролю здійснюється за національною (чотирибальною) шкалою («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно») та шкалою ECTS і вносяться в відомість успішності та навчальну картку здобувача вищої освіти в автоматизованій системі управління – АСУ «ВНЗ». Складання екзамену є обов'язковим елементом підсумкового контролю знань для студентів, які претендують на оцінку «добре» або «відмінно». Якщо студент виконав всі види робіт протягом семестру та набрав 60% підсумкової оцінки (тобто «задовільно»), то він, за бажанням, може залишити набрану кількість балів як підсумкову оцінку і не складати екзамен. Повторне складання екзамену з метою підвищення
--	--

	позитивної оцінки не дозволяється.
Вимоги до КР	Написання контрольної роботи оцінюється за критеріями: відповідна форма, грамотність, логічно-послідовне викладення матеріалу, охайність, науковість, достатня кількість дослідженої літератури, достатній обсяг та пропорційність структурних частин роботи. За наявності всіх компонентів робота отримує 5 балів; обмежена кількість використаної літератури, наявність орфографічних помилок, питання розкриті частково – 4 бали; за неохайне оформлення, недостатньо повне відображення теоретичної частини, суттєві помилки – 3 бали; за неохайне оформлення, не відображення теоретичної частини – 1-2 бали; робота невиконана – 0 балів.
Практичні заняття	Робота на семінарському занятті оцінюється у балах (5 балів за одне заняття) за наступними критеріями: 5 балів – здобувач у повному обсязі опрацював програмний матеріал, основну і додаткову літературу, має глибокі й міцні знання, упевнено оперує набутими знаннями у вирішенні завдань, робить аргументовані висновки, може вільно висловлювати власні судження і переконувати інших, здатний презентувати власне розуміння питання. 4 бала – здобувач володіє навчальним матеріалом, формулює нескладні висновки, може узагальнювати набуті знання і частково застосовувати їх у вирішенні завдань, аргументація на достатньому рівні. 3 бала – здобувач загалом самостійно відтворює програмний матеріал, може дати стислу характеристику питання, але у викладеному матеріалі є істотні прогалини, є певні неточності як у відтворенні матеріалу, так і у висновках, аргументація низька, використання набутих знань у вирішенні завдань на низькому рівні. 1-2 балів – здобувач за допомогою викладача намагається відтворити матеріал, але відповідь неточна, неповна, головний зміст матеріалу не розкрито, аргументація та власне розуміння питання майже відсутні; студент із помітними труднощами використовує певні знання у вирішенні завдань. 0 балів – здобувач не готовий до семінарського заняття. Порядок оцінювання самостійної роботи здобувачів вищої освіти. Загальними критеріями, за якими здійснюється оцінювання самостійної роботи здобувачів, є: глибина і міцність знань, рівень мислення, вміння систематизувати знання за окремими темами, вміння робити обґрунтовані висновки, володіння категорійним апаратом, навички і прийоми виконання практичних завдань, вміння знаходити необхідну інформацію, здійснювати її систематизацію та обробку, самореалізація на практичних та семінарських заняттях, а також самостійність та своєчасність здачі виконаних завдань викладачу, згідно з графіком навчального процесу. Максимально можливий бал (1бал за одне письмове висвітлене питання) за конкретним завданням ставиться за

	умови відповідності виду самостійної роботи всім зазначеним критеріям. Відсутність тієї або іншої складової знижує кількість балів. Перелік завдань для самостійної роботи здобувачів зазначений в методичних рекомендаціях. Порядок оцінювання тестових завдань: - 5 балів – точні відповіді на понад 90-100%тестових питань; - 4 бали – точні відповіді на 70%-89% тестових питань; - 3 бали – точні відповіді від 50% до 69 % тестових питань; - 1-2 бали – здобувач дав відповідь на меншу кількість, ніж 50% питань і показав незадовільний рівень знань з теми; - 0 балів – здобувач не виконав тестові завдання.
Умови допуску до підсумкового контролю	У випадку, якщо здобувач вищої освіти протягом семестру не виконав у повному обсязі передбачених робочою програмою навчальної дисципліни всіх видів навчальної роботи, має невідпрацьовані практичні роботи або не набрав мінімально необхідну кількість балів (тобто кількість балів, яка сумарно з максимально можливою кількістю балів, які здобувач вищої освіти може отримати під час семестрового контролю не дозволить отримати підсумкову оцінку «задовільно» – Е, 60 балів), то він не допускається до складання заліку під час семестрового контролю, але має право ліквідувати академічну заборгованість у порядку, передбаченому в розділі 6 «Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти Національного університету «Чернігівська політехніка»», затвердженого вченою радою НУ «Чернігівська політехніка»

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти у третьому семестрі

Модуль за тематичним планом дисципліни та форма контролю		Кількість балів
1	Робота під час семестру (на семінарському занятті/самостійне опрацювання теми)	0...50
2	Виконання контрольної роботи	0...5
3	Виконання тестових завдань	0...5
Усього поточний і проміжний модульний контроль		0...60
Семестровий контроль (Екзамен)		0...40
Разом		0...100

Шкала оцінювання результатів навчання

Оцінка в балах	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою (диференційований залік)	
		для екзамену (диференційованого заліку), курсового проєкту (роботи), практики, атестації	для заліку
90 – 100	A (відмінно)	відмінно	зараховано
82-89	B (дуже добре)	добре	
75-81	C (добре)		

66-74	D (задовільно)	задовільно	
60-65	E (достатньо)		
0-59	FX (незадовільно)	незадовільно з можливістю повторного складання	незараховано з можливістю повторного складання

8. Політики курсу.

У випадку, якщо ЗВО протягом семестру не виконав у повному обсязі передбачених робочою програмою навчальної дисципліни всіх видів навчальної роботи, має більше 30% пропусків навчальних занять (без поважних причин) від загального обсягу аудиторних годин відповідної навчальної дисципліни або не набрав мінімально необхідну кількість балів (тобто кількість балів, яка сумарно з максимально можливою кількістю балів, які ЗВО може отримати під час семестрового контролю не дозволить отримати підсумкову оцінку «задовільно – E, 60 балів»), то він не допускається до складання екзамену під час семестрового контролю, але має право ліквідувати академічну заборгованість.

До загальної політики курсу відноситься дотримання принципів відвідування занять у відповідності до затвердженого розкладу, а також вільного відвідування лекційних занять для осіб, які отримали на це дозвіл відповідно до Порядку надання дозволу на вільне відвідування занять здобувачам вищої освіти Національного університету «Чернігівська політехніка». Недопустимі пропуски та запізнення на заняття; користування мобільними пристроями під час заняття в цілях не пов'язаних з навчанням; списування; недотримання строків виконання навчально-наукових завдань тощо.

Загальні засади освітнього процесу в НУ «Чернігівська політехніка» закріплені Положенням про організацію освітнього процесу в Національному університеті «Чернігівська політехніка, затв. Вченою радою від 31.08.2020 <https://stu.cn.ua/wp-content/stu-media/normobaza/normdoc/norm-osvitproces/polozhennya-pro-organizacziyu-osvitnogo-proczesu.pdf> та Положенням про дистанційне навчання в Національному університеті «Чернігівська політехніка», затв. Вченою радою 31.08.2020 <https://stu.cn.ua/wp-content/stu-media/normobaza/normdoc/norm-osvitproces/polozhennya-pro-dystancijne-navchannya.pdf>

Політика користування ноутбуками / смартфонами

Прохання до здобувачів тримати смартфони переведеними у беззвучний режим протягом лекційних та практичних занять, так як дзвінки, переписки та спілкування у соціальних мережах відволікають від проведення занять як викладача, так й інших здобувачів. Ноутбуки, планшети та смартфони не можуть використовуватися в аудиторіях під час занять та під час проведення підсумкового контролю (за виключенням проходження тестового контролю в системі Moodle).

Політика заохочень та стягнень

За результатами навчальної, наукової або організаційної діяльності здобувачів вищої освіти за курсом їм можуть нараховуватися додаткові бали – до 15 балів, у залежності від вагомості досягнень. Види позанавчальної діяльності, за якими здобувачі вищої освіти заохочуються додатковою кількістю балів: участь у міжнародних проектах, наукові дослідження, тези, участь у науково-практичних конференціях, тощо.

Політика академічної доброчесності

Політика дотримання академічної доброчесності ґрунтується на Кодексі академічної доброчесності Національного університету «Чернігівська політехніка» <https://stu.cn.ua/wp-content/stu-media/normobaza/normdoc/norm-yakist/kodeks-akademichnoyi-dobrochesnosti.pdf>.

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає: - самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей); - посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; - дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; - надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації.

Порушення академічної доброчесності здобувачами вищої освіти можуть мати наслідки: - повторне проходження оцінювання (контрольна робота, екзамен тощо); - повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми; - відрахування з Університету; -

позбавлення академічної стипендії.

Правила перезарахування кредитів

Кредити, отримані в інших закладах вищої освіти, а також результати навчання у неформальній та/або інформальній освіті, можуть бути перезараховані викладачем у відповідності до положення [«Порядок визначення академічної різниці та перезарахування навчальних дисциплін у НУ «Чернігівська політехніка»»](#). Визнання результатів навчання у неформальній освіті розповсюджується на окремі змістові модулі (теми) навчальної дисципліни.

Рекомендована література.

1. Саченко А.П. Практика Європейського суду з прав людини кримінальний аспект. Київ. Дакор. 2022. 208 с.

2. Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини в адміністративному судочинстві: науково-методичний посібник для суддів. 3-тє вид., допов. Київ: ВАІТЕ, 2020. 276 с

3. Збірник рішень у справах про право на свободу та особисту недоторканність (стаття 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод) / [упоряд.: В. В. Сокурєнко, В. С. Батиргарєєва, О. С. Бакумов та ін.]. Харків : Право, 2021. 454 с.

4. General issues of understanding and application of the ECHR practice, edited by Babanla R.Sh., Pushkar P.V.; Publishing company: Norma Prava; 2022; Pages: 168 ; ISBN: 978-617-7850-38-9 6

5. Overview of the case law of the European Court of Human Rights on the application of the principle of legal certainty: some aspects - Kushnir I.V., Project Manager of the Council of Europe "Support to the Judiciary of Ukraine in the Context of War and Post-War Period", September 2023, (<https://rm.coe.int/17-10-web-overview-of-the-practice-of-the-european-court-of-humanrigh/1680ad380c>)

Інформаційні ресурси

1. Офіційний веб-сайт Європейського суду з прав людини. URL: <https://www.echr.coe.int>.
2. Регістр рішень Європейського суду з прав людини. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng>